

บทความวิจัย

LIFE CYCLE RITUAL BELIEFS AND PERSPECTIVES RELATED TO THE
MULTICULTURALISM OF BUDDHISTS IN THAILAND

ทัศนะความเชื่อพิธีกรรมวงจรชีวิตที่สัมพันธ์กับความเป็นพหุวัฒนธรรม
ของชาวพุทธในประเทศไทย

SURACHAIPHATTHARADIT PHUMPHAKDIMAETHI (สุรัชชัยภัทรดิษฐ์ ภูมิภักดิเมธิ)*
PATTARARUETAI KUNTAKANIT (ภัทรฤทัย กันตะกนิษฐ์)**
AURANUCH INTA (อรนุช อินตา)***
WORRAPOJ MANASOMPONG (วรพจน์ มานะสมปอง)****

วันที่รับบทความ 2 ธันวาคม 2567
วันที่แก้ไขบทความ 22 เมษายน 2568
วันที่ตอบรับบทความ 5 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมวงจรชีวิต ลักษณะของ
ความเชื่อของชาวพุทธ และศึกษาพิธีกรรมวงจรชีวิตในทางด้านความเชื่อที่สะท้อนมิติทางด้าน
พหุวัฒนธรรม โดยการใช้แบบสัมภาษณ์กับทัศนะของผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักวิชาการด้านวัฒนธรรม 4 คน
และปราชญ์ชาวบ้านผู้ประกอบพิธีกรรม 40 คน และศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความ
และฐานข้อมูลบนเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาและสร้างบทสรุปประกอบกัน
จนพบข้อสรุปของผลงานวิจัยมีความสมบูรณ์มากที่สุด ดังนี้

1. การศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมวงจรชีวิตและลักษณะของความเชื่อของชาวพุทธ
ในสังคมไทย พิธีกรรมที่สัมพันธ์กับวงจรชีวิตเป็นพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพ
ของบุคคลสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่ง จึงเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวในชีวิต เช่น

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา,
E-mail: surachaip.l@gmail.com

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา,
E-mail: pattararuetai.p@nrru.ac.th

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา,
E-mail: auranchu@yaho.com

Assistant Professor Dr. Auranuch Inta, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima
Rajabhat University

**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา,
E-mail: worrapoj.m@gmail.com

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด พิธีกรรมอย่างเข้าสู่วัยหนุ่มของชายคือประเพณีการบวช พิธีกรรมการแต่งงาน พิธีกรรมความตาย เป็นต้น แต่ละประเพณีล้วนมีความสำคัญในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้การดำเนินชีวิต แต่ทั้งนี้พิธีกรรมที่ประกอบขึ้นล้วนเกิดจากความเชื่อที่อิงคติธรรมทางพระพุทธศาสนา และอิงความเชื่อของคนรุ่นเก่า จึงผสมผสานรูปแบบทำให้พิธีกรรมมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เป็นวัฒนธรรมที่กลมกลืน ซึ่งพิธีกรรมวงจรชีวิตล้วนเกิดจากความเชื่อจึงมีรูปแบบที่ไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับทัศนะความเชื่อของบุคคลผู้เชื่อชาวยุคในการประกอบพิธีแต่ละท้องถิ่น

2. ศึกษาพิธีกรรมวงจรชีวิตในทางด้านความเชื่อที่สะท้อนมิติทางด้านพหุวัฒนธรรม

2.1 พิธีกรรมการเกิดแต่ละภูมิภาคนั้นเป็นเรื่องของความเชื่อที่แฝงอยู่ในอุปกรณ์ท้องถิ่นที่ถูกสร้างขึ้น คนส่วนใหญ่จึงสร้างมิติทางวัฒนธรรมในรูปแบบของความเชื่อที่ทำให้เกิดความสบายใจ

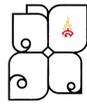
2.2 พิธีกรรมการบวช ภูมิภาคที่เห็นเด่นชัดคือภาคเหนือคือการบวชสามเณร “ลูกแก้ว” เป็นประเพณีที่เกิดจากความเชื่อจึงมีพิธีกรรมที่สร้างขึ้นด้วยผู้คน ให้เห็นคุณค่าของการบวช และเป็นบริบททางสังคมที่เป็นมิติทางสังคมที่เป็นเอกลักษณ์และทางด้านเศรษฐกิจคือการกระจายรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

2.3 พิธีกรรมการแต่งงานแต่ละภูมิภาคนั้นเป็นเรื่องของมิติทางวัฒนธรรมด้านชนชั้นของสังคม ผนวกกับความเชื่อในรูปแบบของพิธีกรรมนั้น ๆ ที่แฝงในประเพณี ในด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องของการจัดรูปแบบการจัดงานตามฐานะของเจ้าภาพ

2.4 พิธีกรรมงานศพแต่ละภูมิภาคนั้นเป็นเรื่องของมิติทางด้านชนชั้นของสังคม ผนวกกับความเชื่อในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่สะท้อนถึงรูปแบบพิธีกรรมที่มีความหมายแฝงในด้านคติธรรม แง่คิด ทำให้เกิดประเพณีที่ลงตัวอันเป็นรูปแบบเฉพาะที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นและสังคม

สรุปงานวิจัยนี้ทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมวงจรชีวิตและลักษณะของความเชื่อของชาวพุทธ พิธีกรรมวงจรชีวิตในมิติทางด้านความเชื่อความศรัทธาในสังคมวัฒนธรรมไทยที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป ผลที่ได้ศึกษาพบว่า พิธีกรรมและประเพณีในสังคมไทยในภูมิภาคต่าง ๆ นั้นจะมีความครอบคลุมถึงความเชื่อและมิติทางด้านวัฒนธรรม ในด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ ในด้านมิติทางวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่า พิธีกรรมการเกิด การบวช งานแต่งงาน งานศพ มีพิธีกรรมที่แตกต่างกันในรูปแบบของแต่ละพื้นที่ แต่ละพื้นที่ที่มีความเชื่อที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษทำให้เห็นความลงตัวของเอกลักษณ์ในพื้นที่นั้น ในปัจจุบันจึงมีการปรับให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อให้วัฒนธรรมนั้นคงอยู่ จากพิธีกรรมในแต่ละภูมิภาคของสังคมไทยที่แฝงตัวในรูปแบบของประเพณี เป็นการสะท้อนถึงความเชื่อของคนในสังคมไทยและบริบททางวัฒนธรรมในหลาย ๆ มิติ เช่น มิติทางด้านเศรษฐกิจ มิติทางด้านชนชั้นสังคม ทำให้แต่ละภูมิภาคมีจุดเด่นในด้านพิธีกรรมประเพณี กลายเป็นเอกลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมไทยที่สมควรแก่การส่งเสริม อนุรักษ์ สืบไป

คำสำคัญ: พิธีกรรมวงจรชีวิต / ความเชื่อของชาวพุทธ / พหุวัฒนธรรม

Abstract

The research aims to study the history of life cycle rituals, characteristics of Thai Buddhist beliefs, and study life cycle rituals in terms of beliefs that reflect multicultural dimensions by using interviews with the perspectives of those involved, including: Including 4 cultural scholars and 40 folk philosophers who perform rituals and studying information from documents, textbooks, books, articles and databases on related networks. Take the information obtained Analyze the content and create a summary together until the conclusion of the research is found to be the most complete as follows:

1. Study the history of life cycle rituals and the characteristics of Buddhist beliefs in Thai society. Rituals related to the life cycle are rituals that show changes. The status of a person from one status to another is a ritual that occurs only once in a lifetime, such as birth rituals, male puberty rituals, ordination rituals, marriage rituals, death rituals, etc. Each tradition is important in life to create morale for life. However, the rituals that are performed are based on beliefs based on Buddhist principles. And based on the beliefs of the older generation, the form is combined, making the rituals adapt to the times, so it is a harmonious culture. Since life cycle rituals are based on beliefs, they have no fixed form. They depend on the views and beliefs of experts in each locality.

2. Study the life cycle rituals in terms of beliefs that reflect the multicultural dimension.

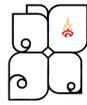
2.1 Birth Rituals Each region is a matter of beliefs embedded in the local equipment that is created. Most people therefore create a cultural dimension in the form of beliefs that bring comfort.

2.2 Ordination rituals the most prominent region is the North, which is the ordination of a novice monk, "Luk Kaew" It is a tradition that comes from beliefs, so there are rituals created by people to show the value of ordination. It is a social context that is a unique social dimension, and in terms of economy, it is the distribution of income to the local area.

2.3 Wedding ceremonies Each region is a matter of cultural dimensions. Social class, combined with beliefs in the form of the ceremony that are embedded in traditions. In terms of economy, it is a matter of organizing the format of the event according to the status of the host.

2.4 Funeral rites in each region are a matter of social class dimensions, combined with local beliefs. Reflecting the ritual form that has hidden meanings in terms of morality and ideas, resulting in a unique tradition that occurs in local communities and society.

In conclusion, this research provides information on the history of life cycle rituals and the characteristics of Buddhist beliefs. Life cycle rituals in terms of beliefs and faith in Thai society and culture are diverse and different. The results of the study found that rituals and traditions in Thai society in various regions cover beliefs and dimensions of culture, society and economy. In terms of cultural dimensions, it can be seen that: Birth, ordination, wedding, and funeral rites have different rituals in different areas. Each area has beliefs passed down from ancestors, which shows the uniqueness of that area. At present, it has been adjusted to keep up with the times so that the culture will remain. The rituals in each region of Thai society, which are embedded in the

form of traditions, reflect the beliefs of people in Thai society and the cultural context in many dimensions. For example, in terms of economic dimensions and social class dimensions, each region has its own distinctive ritual traditions, becoming a unique identity and Thai cultural heritage that should be promoted and preserved for the future.

Keywords: Life cycle rituals / Buddhist beliefs / Multiculturalism

บทนำ

สังคมวัฒนธรรมไทยมีพิธีกรรมที่หลากหลาย เริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย จึงเรียกว่า “วงจรชีวิต” (สุรชัยภัทรดิษฐ์ หลอดคำวัฒนา, 2558) ซึ่งมีประเพณีการเกิด ประเพณีงานบวช ประเพณีงานแต่งงาน ประเพณีงานศพ ประเพณีเหล่านี้มีพิธีกรรมเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ทำให้มีรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ในประเพณีแฝงด้วยคติความเชื่อ คนไทยจึงมีความเชื่อที่ตกผลึกมาจากบรรพบุรุษประกอบพิธีกรรม เป็นประเพณีที่สืบทอดทำต่อ ๆ กันมาบนพื้นฐานของความเชื่อ ดังนั้นความเชื่อและศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างแยกไม่ออก อาจกล่าวได้ว่า ไม่ได้นับถือศาสนาอย่างเคร่งครัด แต่มีได้หมายความว่าความเชื่อและศาสนาจะมีบทบาทต่อยลงไป การนับถือศาสนาของคนไทยเป็นเรื่องสำคัญที่จะหล่อหลอมให้สังคมไทยเป็นไปในแบบอย่างที่เรียกได้ว่า “อย่างไทย” มีเอกลักษณ์เป็นไทย ลักษณะความเชื่อและศาสนาที่อยู่ในสังคมไทยหรือเรียกว่า “แบบไทย ๆ” (นภาพร นำเบญจพล, 2537) สังคมไทยเป็นสังคมพุทธหรือจะเรียกอารยธรรมไทยว่าเป็นอารยธรรมพุทธศาสนาต้องอาศัยความเชื่อและศาสนาในวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์การยกระดับวัฒนธรรม และความสืบเนื่องทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นอารยธรรม ศาสนา และความเชื่อเป็นทั้งเหตุโดยตรงและโดยอ้อม ที่ทำให้เกิดอารยธรรมในสังคม หรือของชนชาติใดชนชาติหนึ่ง อาจจะไม่แพร่ขยายไปสู่ที่ต่าง ๆ จากจุดศูนย์กลางอารยธรรมนั้น เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาหลักที่สร้างอารยธรรมหรือมีส่วนสร้างอารยธรรมของหลายชาติหลายภาษาเป็นจักรกลสำคัญในการเปลี่ยนแปลง และในความเป็นไปของอารยธรรมโลก ในปัจจุบันระบบเรื่องการบรรลุถึงจุดหมายสูงสุดในศาสนาเป็นเรื่องสำคัญ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2543) ความประเพณีทางศีลธรรมจรรยาอย่างเดี่ยวย่อมไม่เพียงพอ ต้องมีการตระเตรียมในด้านต่าง ๆ ผูกอยู่กับระบบของพิธีกรรมเป็นพื้นฐานเดิมมา ศาสนายังมีระบบความคิด ปรัชญา เป็นแกนหลักในทางการสร้างเหตุผลหรือเพื่อพิสูจน์ความเป็นไป ขนบธรรมเนียมความเชื่อในศาสนาของตน ศาสนาผูกพันอาจเรียกได้ว่าเกิดอยู่ในสังคมจนทำให้สังคมเปลี่ยนแปลง เป็นเครื่องกำกับความคิดความอ่าน เป็นเครื่องบังคับพฤติกรรมของมนุษย์ ศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักสถาบันหนึ่งในสังคมเพื่อประโยชน์แก่การเข้าใจพฤติกรรมด้านความเชื่อของคนในสังคม จึงกล่าวได้ว่าสังคมไทยเป็นสังคมพุทธ ซึ่งจะหมายความว่าพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่คนไทยโดยส่วนใหญ่และคนไทยทุกระดับยอมรับนับถือ เมื่อพิจารณาตามหลักฐานต่าง ๆ เช่น ตำนาน ก็จะเห็นการปรับเปลี่ยนทางความเชื่อจากความเชื่อดั้งเดิม ทั้งการปรับโดยสันติหรือปรับโดยขัดแย้ง ในส่วนที่รับพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เข้ามาจนกลายเป็นหลักของความเชื่อ (ยโสธารา ศิริภาประภากร, 2558)

ทัศนคติความเชื่อชาวพุทธในสังคมไทย ในปัจจุบันเป็นยุคแห่งการบริโภคนิยม มีสิ่งยั่วเย้ากิเลสตัณหามากมายสร้างปัญหาความเชื่อของชาวพุทธ จึงต้องใช้การศึกษาหลักธรรมเข้ามาช่วยในการพิจารณาการบริโภคต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเหมาะสม ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ทัศนคติความเชื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนจากอดีตจนปัจจุบันว่ามีความคิดความเชื่อในการดำเนินชีวิตประจำวันจนกลายเป็นภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมสืบทอดมาจนถึงคนรุ่นใหม่ พระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่กำเนิดจนถึงตาย เกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างจึงนำพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติของพุทธสังคมและวัฒนธรรม ชาวพุทธจึงต้องเตรียมรับมือการยอมรับพุทธวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ของสังคมในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมวงจรชีวิตและลักษณะของความเชื่อของชาวไทยพุทธ
2. เพื่อศึกษาพิธีกรรมวงจรชีวิตในทางด้านความเชื่อที่สะท้อนมิติทางด้านพุทธวัฒนธรรมไทย

ขอบเขตของงานวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลพิธีกรรมวงจรชีวิตจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้กระบวนการศึกษาระเบียบวิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์และนำผลการวิจัยที่ได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒินำมาวิเคราะห์ข้อมูล สรุปรวบรวมเป็นหมวดหมู่ และตีความเพื่ออธิบายลักษณะความเชื่อมโยงข้อมูลตามวัตถุประสงค์ให้มีความสมบูรณ์

2. กลุ่มปฏิบัติการวิจัย ประกอบด้วย นักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ท่าน และประชาชนชาวบ้านที่ประกอบพิธีกรรม 40 ท่าน โดยเก็บข้อมูลด้านพิธีกรรมวงจรชีวิตในด้านความเชื่อที่สะท้อนมิติทางด้านวัฒนธรรม ชาวพุทธในสังคมไทย

3. ด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึก มีความถูกต้อง และครบถ้วนสมบูรณ์ โดยเริ่มจากการเก็บข้อมูลจากเอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากประชาชนโดยทั่วไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ข้อมูลด้านพิธีกรรมวงจรชีวิตในทางด้านความเชื่อที่สะท้อนมิติทางด้านวัฒนธรรมไทย และแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการประกอบพิธี

วิธีการเก็บข้อมูลวิจัย

ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับพิธีกรรมวงจรชีวิตและความเชื่อในการประกอบพิธีกรรม

ลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อให้ได้ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยกำหนดแนวคำถามปลายเปิด สัมภาษณ์สนทนากับประชาชนผู้เชี่ยวชาญด้านการประกอบพิธีกรรม ซึ่งทำให้สามารถตอบได้ละเอียดทุกประเด็นคำถาม การสัมภาษณ์เป็นการเล่าถึงขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม การสนทนาแลกเปลี่ยนความเห็นกัน และสัมภาษณ์และสังเกตกับประชาชนที่มาร่วมประกอบพิธีกรรมเพื่อเก็บข้อมูลด้านพิธีกรรมวงจรชีวิตในทางด้านความเชื่อที่สะท้อนมิติทางด้านวัฒนธรรมไทย และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

การมีทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมวงจรชีวิตที่สะท้อนมิติทางด้านพหุวัฒนธรรมของชาวพุทธในสังคมไทย สรุปผลของการวิจัยได้ 6 ประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมวงจรชีวิตและลักษณะของความเชื่อของชาวไทยพุทธ ซึ่งพิธีกรรมและประเพณีเกี่ยวกับวงจรชีวิตในสังคมไทยแต่ละภูมิภาคของไทยนั้น มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมในชุมชน ท้องถิ่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ที่มีความลงตัวเฉพาะทาง ทำให้สิ่งที่เกิดขึ้นกลายเป็นภาพสะท้อนสังคมไทย โดยให้แง่คิด คติธรรมที่แฝงด้วยการทำดี การสั่งสอน สิ่งเหล่านี้ได้ปลูกฝังกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งล้วนเกิดจากภูมิปัญญาที่หล่อหลอมให้คนในสังคมเกิดความรัก ความสามัคคีกัน เห็นได้จากพิธีกรรมการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย ล้วนเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่แฝงอยู่ในรูปของประเพณีตามวงจรชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย กลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ท้องถิ่น ไว้ดังนี้

2. พิธีกรรมวงจรรชีวิตเกี่ยวกับประเพณีการเกิด ความเชื่อของชาวไทยพุทธเชื่อว่าการเกิดเป็นไปตามกรรม จะดีจะชั่วอยู่ที่กรรม คือ การกระทำเป็นผู้ส่งผล ส่วนความเชื่อในทางไสยศาสตร์ เวลาเด็กเกิดจะประกอบพิธีกรรมบางอย่างที่เกี่ยวข้อง การหาตะกรุดมาห้อยคอ การหายันต์มาติดที่บ้านเพื่อกันภูตผี ปีศาจ หรือดวงวิญญาณร้าย ส่วนความเชื่อในทางโหราศาสตร์ เช่น การดูดวงชะตา กำหนดราศีของเด็กที่จะมาเกิดว่าเกิดในเวลานี้เวลานั้นจะมีบุคลิกลักษณะแตกต่างกันออกไป หรือจะเป็นผู้ที่ไม้อานาคตที่แตกต่างกันออกไปเช่นกัน จึงมีการพยากรณ์เกิดขึ้น ความเชื่อต่าง ๆ ความเชื่อเกี่ยวกับเด็กแรกเกิดนั้นเป็นเรื่องของรูปแบบพิธีกรรมซึ่งในแต่ละภูมิภาคจะปรากฏ เช่น การโกนผมไฟ การโกนจุก การเลี้ยงแม่ชื้อ พิธีเหล่านี้จะมีการบวงสรวง อัญวนอนขอพรเทพยดาเพื่อเป็นสิริมงคล เป็นการขอพรต่อเทพเจ้าเพื่อให้เด็กมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ เพราะเป็นความเชื่อในเรื่องของการปรับเปลี่ยนชีวิตของเด็กในช่วงวัยให้ดีขึ้นและเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีขึ้น

3. พิธีกรรมวงจรรชีวิตเกี่ยวกับประเพณีการบวช ความเชื่อของชาวไทยพุทธว่าด้วยการบวชในภูมิภาคต่าง ๆ มีพิธีกรรมและประเพณีที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อและบริบททางด้านวัฒนธรรม ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในแต่ละภูมิภาค ซึ่งมีความเชื่อแฝงในด้านคติธรรม นับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในด้านภูมิปัญญาที่เกิดจากการถ่ายทอดองค์ความรู้สืบทอดกันมาอย่างยาวนานจากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง ทำให้พิธีกรรมเหล่านี้แฝงอยู่ในการกระทำตามประเพณีท้องถิ่นในสังคมไทย พิธีกรรมการบวชมีรูปแบบของประเพณีที่ชัดเจนในหลักของการปฏิบัติตามความเชื่อเห็นได้จากรูปแบบพิธีกรรม ซึ่งมีการประกอบพิธีกรรมที่แตกต่างกันไปตามบริบททางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ประเพณีงานบวชเป็นพิธีกรรมหนึ่งที่สะท้อนถึงศรัทธา ความเชื่อมั่นทางศาสนา โดยเฉพาะชาวไทยใหญ่ที่มีวัตถุประสงค์สำคัญของพิธีกรรมคือการสร้างศาสนบุคคลเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนาซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ที่สุด ในปัจจุบันรูปแบบของการจัดงานและปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากการผสมกลมกลืนทางโครงสร้างของสังคมเมืองและวิถีชีวิตแบบหลากหลายจากคนต่างถิ่น รวมถึงการรับเอาค่านิยมทางตะวันตกเข้ามาในระบบคิดของการดำรงชีวิตในปัจจุบันมากขึ้น แต่พิธีกรรมการบวชจึงถูกรักษาไว้อย่างมั่นคง

4. พิธีกรรมวงจรรชีวิตเกี่ยวกับประเพณีการแต่งงาน ความเชื่อของชาวไทยพุทธ งานแต่งงานในภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยนั้นมีพิธีกรรมและประเพณีที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อและบริบททางด้านวัฒนธรรม สะท้อนถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในแต่ละภูมิภาคซึ่งมีความเชื่อคติธรรมแฝงอยู่ นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในด้านภูมิปัญญาที่เกิดจากการถ่ายทอดองค์ความรู้จากคนรุ่นก่อนสู่คนรุ่นหลัง ทำให้พิธีกรรมแฝงอยู่ในเนื้อหาของประเพณีแต่ละท้องถิ่นในสังคมไทย ซึ่งพิธีกรรมการแต่งงานมีรูปแบบของประเพณีที่เด่นในด้านหลักปฏิบัติตามความเชื่อ ดังเห็นได้จากรูปแบบพิธีกรรมที่มีการประกอบพิธีกรรมการแต่งงานที่แตกต่างไปตามวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ในปัจจุบันพิธีกรรมการแต่งงานทุกภูมิภาคก็มีความเป็นสากลนิยมเพิ่มมากขึ้น โดยเน้นรูปแบบที่กระชับในขั้นตอนพิธีกรรม การจัดงานเรียบง่ายถูกต้องตามประเพณี ที่สำคัญคือการประหยัดค่าใช้จ่ายให้มากที่สุดเพราะในยุคเศรษฐกิจที่มีค่าครองชีพสูง จึงได้มีการประยุกต์ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมไปปรับใช้ในบริบทใหม่ทั้งแนวคิด รูปแบบ มูลค่าในการจัดงาน เป็นการพัฒนาวัฒนธรรมไปตามบริบททางสังคมที่ทันสมัย

5. พิธีกรรมวงจรรชีวิตเกี่ยวกับประเพณีศพ พิธีกรรมที่ผู้จัดมีเวลาเตรียมตัวน้อยมาก เนื่องจากยากที่จะบอกและไม่สามารถกำหนดล่วงหน้าได้ว่าชีวิตคนจะจากไปเมื่อใด ดังนั้นจึงมักทำตามรูปแบบที่นิยมกัน รวมทั้งพึ่งพาอาศัยบริการของผู้ที่มีอาชีพทางด้านนี้เป็นหลัก งานศพจึงเต็มไปด้วยพิธีกรรมและ

ขั้นตอนต่าง ๆ ที่มีความเคร่งครัดทางศาสนาหรือศาสนพิธี อีกทั้งสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก ซึ่งนับวันผู้คนจะไม่สนใจเนื้อหาสาระที่โบราณเคยสอดแทรกไว้ในพิธีกรรมงานศพมากขึ้นทุกที งานศพนั้นเป็นโอกาสที่เอื้อให้บุคคลได้ทำสิ่งดีงามมากมาย เป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้ล่วงลับ อีกทั้งเป็นการปลอบใจคลายทุกข์ญาติผู้เสียชีวิต การปลดเปลื้องสิ่งค้างคาใจ การตระหนักถึงสังขารของชีวิต โดยเฉพาะความตาย ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นแก่ตนไม่ช้าก็เร็ว การระลึกถึงคุณงามความดีและบทเรียนชีวิตจากผู้วายชนม์ รวมทั้งการอุทิศภัตตาหารสงฆ์และพระศาสนา งานศพจึงเป็นงานบุญที่ทรงคุณค่า เป็นประโยชน์ทั้งแก่ผู้ล่วงลับและผู้ยังอยู่ ทั้งแก่เจ้าภาพและผู้ร่วมงานได้

6. พิธีกรรมวงจรกิจชีวิตในทางด้านความเชื่อที่สะท้อนมิติทางด้านพหุวัฒนธรรม ความเชื่อความศรัทธาถูกสะท้อนผ่านพิธีกรรมที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของความคิด สะท้อนมุมมองวิถีคิดของคนไทยพุทธที่แตกต่างกันไป มักแฝงอยู่ในเนื้อหาของรูปแบบของพิธีกรรมและประเพณี เป็นมิติทางด้านวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงความเป็นเอกลักษณ์ของไทย ดังสรุปให้เห็นถึงพิธีกรรมของวงจรกิจชีวิตที่สะท้อนถึงพหุวัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาคต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน และงานศพในสังคมไทย
ที่มา: ผู้วิจัย

ประเพณีพิธีกรรม	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้	ภาคกลาง
การเกิด	- พิธีกรรม ฮ้อนกระดิ่ง	- พิธีกรรม ชายเด็กทารก	- พิธีร่อนกระดิ่ง หรือเรียกว่า “เจ้ยกันเดียว”	- พิธีร่อนกระดิ่ง - พิธีลงอุ้
การบวช	- บวชสามเณร เรียกว่า “บวรพชา” - บวชพระเรียกว่า “อุปสมบท”	- พิธีบวชสามเณร เรียกว่า “บวชลูกแก้ว”	- บวชสามเณร เรียกว่า “บวรพชา” - บวชพระเรียกว่า “อุปสมบท”	- บวชสามเณร เรียกว่า “บวรพชา” - บวชพระเรียกว่า “อุปสมบท”
งานแต่งงาน	- พิธีเลี้ยงผี บรรพบุรุษ - พิธีบายศรีสู่ขวัญ	- พิธีเลี้ยงผีเซ่น ผีบรรพบุรุษ - พิธีบายศรีสู่ขวัญ	- พิธีหลั่งน้ำ พระพุทธมนต์ “รดน้ำสังข์” - พิธีบายศรีสู่ขวัญ	- พิธีหลั่งน้ำ พระพุทธมนต์ “รดน้ำสังข์” - พิธีบายศรีสู่ขวัญ
งานศพ	- พิธีแห่หม้อธาตุไฟ (หม้อดินเผาใส่กาบ มะพร้าว) - พิธีโรยเถ้า หน้าบ้าน	- พิธีอ่านคัมภีร์ ธรรมเล่มหลวง นำหน้าศพ - พิธีไผ่ยาม (ผางประทีป) - พิธีแห่ปราสาท และตุ่ง	- พิธีบำเพ็ญกุศล ศพโดยสากลนียม ทั่วไป	- พิธีบำเพ็ญกุศล ศพโดยสากลนียม ทั่วไป

จากตารางดังกล่าว พบว่า มีพิธีกรรมและประเพณีในแต่ละภาคของสังคมไทยที่ปรากฏและสะท้อนถึงวัฒนธรรมทางสังคมในมิติความเชื่อของพิธีกรรมการเกิด การบวช งานแต่งงาน งานศพ ซึ่งมีความเหมือนกันในเรื่องของอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมจะเป็นตัวสะท้อนความเชื่อในประเพณีนั้น ๆ ส่วนความต่างของพิธีกรรมก็จะในรูปแบบของประเพณีที่สะท้อนถึงมิติทางวัฒนธรรมในด้านวัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งจะชี้ให้เห็นวิถีคิดของคนไทยในการประยุกต์ทุนทางวัฒนธรรมในสังคมไทยไปใช้ในบริบทที่หลากหลายเพื่อสอดคล้องกับบริบททางสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้วัฒนธรรมที่ถูกสืบทอดและดำรงอยู่ได้ในรูปลักษณะใหม่ในสังคมไทย พร้อมกับสร้างความเข้าใจและความซับซ้อนของความเปลี่ยนแปลงทางด้านมิติทางวัฒนธรรม

ส่วนพิธีกรรมในแต่ละภูมิภาคจะมีความเหมือนกันในด้านความเชื่อ เพราะมีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคลมีการถ่ายทอดวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (อมรา พงศาพิชญ์, 2551) ดังนั้นเมื่อบุคคลได้ย้ายถิ่นไปในสถานที่ใด ๆ จะนำรูปแบบพิธีกรรมของตนเองไปใช้ในการดำเนินชีวิตด้วย ในขณะที่เดียวกันแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกันในเรื่องของธรรมเนียมปฏิบัติ เพราะแต่ละท้องถิ่นมีบริบทพื้นที่ทางสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันออกไป จึงใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ เรียกว่า “มิติทางวัฒนธรรม” ที่ประกอบไปด้วยความเชื่อที่มีลักษณะพหุวัฒนธรรม ความหลากหลายทางสังคมและเศรษฐกิจแฝงอยู่ในพิธีกรรมประเพณีการเกิด การบวช งานแต่งงาน และงานศพ

บทสรุปข้อเสนอแนะ

บทสรุป

ทัศนคติความเชื่อของชาวพุทธในสังคมเกี่ยวกับพิธีกรรมวงจรชีวิตที่สะท้อนมิติทางด้านวัฒนธรรมไทยมีสิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับแนวคิดและความเชื่อที่สามารถต่อยอดในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ผลการวิจัยทำให้ทราบว่า พิธีที่เกี่ยวกับประเพณีวงจรชีวิตมีผลต่อความมั่นคงทางจิตใจ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคล เป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อสังคม จึงต้องมีการอนุรักษ์และส่งเสริมให้มีการประกอบพิธีกรรมให้มีอยู่ในสังคมต่อไป
2. ต้องมีการวิจัยว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อพิธีกรรม ทั้งปัจจัยที่เกื้อหนุนและปัจจัยที่อาจเป็นอุปสรรคต่อความเชื่อถือศรัทธาในพิธีกรรมของคนในสังคมอย่างไร
3. ต้องมีการเผยแพร่พิธีกรรมให้ประชาชนทั่วไปมีความตระหนักถึงคุณค่าและเข้าใจในวัตถุประสงค์ความสำคัญของพิธีกรรมที่มีผลต่อจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ประเพณีอันดีงามของสังคมไว้ให้คงอยู่อย่างเหมาะสมกับระเบียบแบบแผนและวิถีชีวิตของคนในสังคม

ขอเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวพิธีกรรมวงจรชีวิตที่เกี่ยวข้องกับระบบโครงสร้างทางสังคม โดยแบ่งออกให้เป็นลักษณะต่าง ๆ ศึกษาถึงระบบโครงสร้างที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม การรวมตัว และพลังขับเคลื่อนที่ปรากฏในงานประเพณีแต่ละชุมชนท้องถิ่น
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบความเหมือน ความต่างของประเพณีท้องถิ่น ว่ามีความเหมือนกันอย่างไรและมีความต่างกันอย่างไร

3. ควรศึกษาถึงคติคำสอน หลักธรรมที่ปรากฏในประเพณีเกี่ยวกับวงจรชีวิต เพื่อสามารถบูรณาการกับพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาเป็นลักษณะการเทศนาสั่งสอนที่มีความสอดคล้องกันต่อไปได้อย่างเหมาะสม

4. ควรมีการศึกษาพิธีกรรมของคนในท้องถิ่นอื่น ๆ ทั้งในภูมิภาคอื่น เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความคล้ายคลึง ความสอดคล้อง และอิทธิพลทางจิตใจแตกต่างกันมากน้อยอย่างไร

5. ควรมีการจัดการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่คนรุ่นปัจจุบัน เพื่อจะได้สืบสานความเชื่อและพิธีกรรมที่มีคุณค่าไว้และวางแนวทางในการถ่ายทอด สืบทอดพิธีกรรมไว้ให้คงอยู่กับชุมชนและสังคมต่อไป

6. ควรมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์และผลกระทบของพิธีกรรมวงจรชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประเพณีวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อของคนในสังคมต่อพิธีกรรมอย่างไร และจะสามารถอนุรักษ์ประเพณีไว้ได้อย่างไรในอนาคต

7. ในการศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวข้องกับวงจรชีวิต ควรเป็นการศึกษาด้านประเพณีวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในวิถีการดำรงชีวิตจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านและเพื่อพัฒนาท้องถิ่นต่อไปในอนาคต

รายการอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. *มรดกภูมิปัญญาอีสาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2561.
- นภาพร นานาเบญจพล และอมรรัตน์ จันทร์เพ็ญสว่าง. *จิตวิทยาศาสนาและความเชื่อและความจริง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กองทุน ปี.ทราเวน, 2537.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. *พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2543.
- ยโสธารา ศิริภาพระภากร. *ศึกษาแนวทางการบูรณาการคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในประเพณีสารท โขนตากับหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558.
- สุรัชย์ภัทรดิษฐ์ หลอดคำวัฒนา. *พิธีกรรมและประเพณีในสังคมไทย*. นครราชสีมา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2558.
- อมรา พงศาพิชญ์. *วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.